

Festes i Costums

Les festes de Sant Jaume a Calvià

AGUSTÍ AGUILÓ LLOFRIU

Ajuntament de
Calvià Mallorca

Cultura

L'apòstol sant Jaume

Jaume el Major és un dels dotze apòstols de Jesús i el primer que morí màrtir, l'any 44. Una tradició tardana el convertí en evangelitzador d'Hispania, circumstància històricament poc probable, i a partir del segle IX s'originà la creença de la seva sepultura a Compostel·la i el desenvolupament de la famosa ruta de pelegrinatge, avui encara tan fressada, que porta el seu nom, el Camí de Sant Jaume.

Si bé la figura d'aquest sant també es relaciona amb la lluita a l'Edat Mitjana contra l'Islam, la seva fesomia més coneguda és la de pelegrí, amb el sarró, el gaiato, la carabassa i les robes de romeu. I el barret, que per això és el patró dels capellers o barretaires. De fet, sant Jaume és l'únic dels antics personatges bíblics que porta capell.

Trobam algunes mostres iconogràfiques de sant Jaume a l'església parroquial de Calvià. El veiem representat dins el relleu que presideix la façana de l'església de Calvià, que descriu un dels episodis de la vida de Jesús de Natzaret, l'oració a l'Hort de Getsemaní, en què Jesús hi anà acompanyat dels apòstols Pere, Joan i Jaume. En demanar-los que pregassin amb ell, s'entemé que tots tres s'havien adormit, i així és com els esculpí l'escultor sineuer Sebastià Alcover Garcies a la part inferior dreta del relleu.

La figura de Sant Jaume té presència així mateix a l'església en forma d'una escultura que els obrers de la parròquia devien portar en processó el dia del sant i també el descobrim en un dels òculs que hi ha sobre els finestrals laterals, a la banda de l'Evangeli. Ara bé, el que fa que aquest apòstol sigui un sant destacat en el calendari calviàner és que el poble celebra les festes patronals sota la seva advocació. Així, sant Jaume completa la trilogia dels sants amb més renom per als calviàners, juntament amb sant Joan Baptista, patró del poble des del segle XIII, i sant Sebastià, que, com és sabut i conegut, fou declarat copatró de Calvià pels jurats de la vila el 1652 per haver salvat els calviàners de la pesta que aquell any assolà Mallorca.

Gravat de sant Jaume representat com a pelegrí (publicat per Joan Amades a *Costumari català*, Vol. IV, 1982).

Sant Joan Evangelista, a l'esquerra, sant Pere, amb l'espasa a la mà, i Sant Jaume, a la dreta, adormits a l'Hort de Getsemaní, al relleu de la façana de l'església de Calvià (fotografia d'Agustí Aguiló).

Estàtua de sant Jaume conservada a l'església de Calvià (fotografia publicada per Antoni Vicens i Batle a *L'antiga església de Calvià*, 1998).

L'origen de les festes de Sant Jaume a Calvià

L'apòstol sant Jaume és el patró de diversos pobles importants de Mallorca, com ara Alcúdia, Algaida, Binissalem, Manacor o Santanyí. Ara bé, i Calvià, que té com a patró fundacional des del segle XIII un altre sant destacat, sant Joan Baptista? Per què Calvià dedica a sant Jaume d'ençà fa molt de temps les seves festes patronals? Alguns autors han relacionat el fet amb les antigues tasques agrícoles. Com que Sant Joan s'esqueia a la plena de les feines de segar i batre, moment poc adequat per acollir celebracions, les festes patronals es traslladaren al 25 de juliol, festivitat de Sant Jaume, quan el blat ja era al graner i encara quedaven alguns dies de descans abans d'escometre la recollida de l'ametlla!

Sembla, però, que l'origen de les festes de Calvià dedicades a Sant Jaume cal cercar-lo a mitjan segle XVIII, en el context de l'adoració que els mallorquins, sobretot a partir de 1750, prodigaren al beat Ramon Llull, culte que va tenir gran predicament a Calvià i a Andratx. A Calvià es creà una confraria que impulsà la celebració d'una festa anual en honor del Beat.

La festa en honor de Llull primer es feia el dia de Sant Agustí, però, d'ençà l'any 1756, els confreres feren una concòrdia per traslladar-la al 25 de juliol, data coincident amb la festivitat de Sant Jaume.

1. Vegeu Pep Rubio: «Sa Festa Major (Es Ball)», *Revista de Calvià i Es Capdellà* [després *Veïnats*], número 0 (setembre, 1982), p. 19-23, i Manel Suárez i Salvà: «Coses de Ca Nostra», *Veïnats*, número 7 (juny, 1983), p. 43.

El dia 23 el capellà de l'església, a missa primera, convidava el poble a assistir a la festa i el dia següent sonava el toc de campana. Els actes religiosos consistien en missa cantada, sermó, sagrada comunió, processó i completes, i alguns anys hi havia exposició del Santíssim. Cada any venia un predicador a fer el sermó. Els confreres anaven a combregar amb ciris encesos i el matí es feia una processó en què aquests portaven públicament la figura o estàtua de Ramon Llull cantant l'himne «Deus tuorum militum».²

Quadre amb la imatge de Ramon Llull que es conserva a l'església de Sant Joan Baptista de Calvià.

El 1772, però, va arribar a Mallorca el bisbe Juan Díaz de la Guerra, ferotge antilul·lista, i començà, a Ciutat i a la Part Forana, la seva croada contra el culte al famós beat. El rector de Calvià, Joan Ferrer, que era un fervent lul·lista, rebé el 1775 ordres de no celebrar més la festa a Llull i també se li ordenà que retiràs el bací que hi havia a l'església per recollir l'almoina per a l'obra pia del Beat, coses ambdues que va complir a contracor. En rebre la notícia de la prohibició, els membres de la confraria, alçurats, anaren en processó fins a la Capelleta, amb espelmes enceses i cridant visques al Beat. Els regidors de l'Ajuntament mostraren també la seva indignació davant aquella escomesa i acordaren moure un plet davant la Reial Audiència. La situació no es desencallà fins que el 1777, amb la partida del bisbe a Sigüenza, es restituí a Mallorca el culte a Ramon Llull i, conseqüentment, s'aixecà la prohibició de

2. ARM, Audiència, AA0756/4 i AA07577/4, referències arxivístiques ja citades per Francisco José García Pérez a *La cruzada antilulista. El obispo Juan Díaz de la Guerra y la persecución del culto a Ramón Llull en la Mallorca del siglo XVIII*. Publicacions Catedral de Mallorca, col·lecció «Seu de Mallorca», 15, 2017. També fan referència a la festa de Calvià en honor de Ramon Llull, i al conflicte que suscità amb el bisbat, Juan B. Ensenyat Pujol a *Historia de la Baronía de los señores obispos de Barcelona en Mallorca*, Escuela Tipográfica Provincial, 1919, p. 253; Mateo Gelabert a «Catálogo de las imágenes del Beato R. Llull expuestas á la pública veneración en los templos y oratorios de Mallorca, premiado en el tercer certámen de la Juventud Artística celebrado en 1886», *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, Any III, núm. 64 (24 d'agost de 1887), p. 130; i Miquel Ferrer i Flórez a «Culte a Ramon Llull: discòrdies i controvèrsies», *Studia Lulliana*, 41, 2001, p. 78-80.

la festa a Calvià.³ El mal, però, ja estava fet. Com afirma García Pérez, historiador especialista en les controvèrsies entre lul·listes i antilul·listes, «el lulismo terminó hundiéndose [...]». La causa de canonización de Ramón Llull quedó interrumpida después de más de dos siglos activa; las festividades lullianas fueron pasando a ser un recuerdo con cada nueva generación».⁴

A Calvià això és segurament el que degué succeir. La vinculació de la festa del 25 de juliol a Ramon Llull s'anà perdent, però, com veurem tot seguit, hi ha aspectes de la celebració no estrictament religiosos que, al nostre parer, permeten identificar-hi els antecedents de les festes calvianeres de Sant Jaume i, per tant, establir una relació de continuïtat entre una celebració i l'altra.

Comunicació del jutge del Pariatge al batle de Calvià datada l'any 1769 i conservada a l'Arxiu Històric de Calvià que conté referències al ball que se celebrava en ocasió de la festa en honor de Ramon Llull el 25 de juliol.

3. ARM, Audiència, AA0756/4 i AA0757/4, Ensenyat Pujol i García Pérez.
4. García Pérez, op. cit, p. 352.
5. Anxiu Històric de Calvià, 8566, Actes de la Universitat-Consell.

En efecte, un document fins ara inèdit que hem localitzat a l'Arxiu Històric de Calvià proporciona detalls reveladors.⁵ Es tracta d'una instrucció del jutge del Pariatge al batle de Calvià datada el 20 de juliol de 1769, poc dies abans de la festa en honor de Llull, i uns quants anys abans que el bisbe Díaz de la Guerra prohibís la celebració. Resulta que Joan Castanyer i Miquel Juan, obrers⁶ del beat Ramon Llull a l'església de Calvià –membres de la confraria a què hem fet referència més amunt–, havien informat el jutge que preparaven la festa en honor d'aquest sant –així el qualifica el document– i que, per finançar-la, organitzaven un ball públic a la plaça de la vila, «con sus correspondientes instrumentos sonoros». Al ball hi acudien «no tan solo los moradores, pero ahun otras personas de fuera del municipio» –és a dir, l'esdeveniment tenia ressò més enllà del territori de Calvià. També feien present al jutge que volien construir una capella dins l'església a Ramon Llull per exposar-hi la imatge d'aquest i, així, el que recaptaven amb els balls i danses –«lo que se haya consertado por las dancas (sic)»servia per costejar la festa, i els diners que sobraven eren per destinar-los a bastir la capella esmentada.⁷

6. Segons el *Diccionari català-valencià-balear*, el terme *obrer*, en aquest context, significa l'encarregat de l'administració de l'obra d'una església, d'una confraria o d'una altra institució religiosa o benèfica.

7. Catorze anys després sabem que la capella ja estava enllestida. L'inventari de l'església fet pel rector Joan Ferrer el 1783 ja consigna la capella del beat Ramon Llull i diu que hi havia una llàntia de plata. L'erudit Jeroni de Berard, en la visita que va fer a la parròquia de Calvià el 1789, hi fa la següent referència: «(...) i en la última [capella] de este lado un lienzo pintado del beato Ramon con altar, a modo de relicario moderno, de talla, dorado, y lienzos pintados embutidos entre sus adornos» (cfr. Antoni Vicens i Batle: *L'antiga església de Calvià*, col·lecció «Vall d'argent», 2, Ajuntament de Calvià, 1998, p. 87).

El jutge ordena al batle que concedeixi el permís als obrers i que, mentre duri el ball, no se'n celebri cap altre dins el terme de Calvià. També li transmet instruccions per a la seguretat de la gent: mana que els qui ballin o els qui mirin ballar no siguin inquietats ni pertorbats, i prohibeix que ningú no usi armes. I que si alguns dels concurrents a la festa demanen llicència per «correr, saltar, o hechar piedra», que els sigui concedida. Fixem-nos en tres detalls significatius d'aquest document: primerament, el fet que la gent pagava per ballar; després, l'esment que es fa a alguns jocs populars (córrer, botar i «hechar la piedra»); i, finalment, la denominació d'obriers per referir-se als impulsors de la festa.

Ubicació de la capella dedicada a Ramon Llull a l'antiga església de Calvià (plànol d'un avantprojecte de reforma de l'església de l'arquitecte Bartomeu Ferrà publicat per Antoni Vicens i Batle a *L'antiga església de Calvià*, 1998).

Segurament estam al davant dels antecedents històrics, respectivament, del «ball encantat»⁸ que va perdurar a Calvià fins a mitjan segle XX, dels jocs i carreres populars que eren típics d'aquestes festes, i de la denominació obrer per referir-se als organitzadors de la celebració, apel·latiu que arribà intacte fins ben entrats els anys 60 del segle passat.

Un segle més tard dels fets als quals hem fet referència, al darrer quart del segle XIX, les mencions que trobam a la festivitat del 25 de juliol són a Sant Jaume. Ramon Llull havia quedat oblidat. Un ple de l'Ajuntament de l'any 1878, per exemple, és il·lustratiu de la tradició que havia assolit la festa i de la seva importància i popularitat. Els regidors municipals s'havien reunit per debatre si s'havien de suspendre les festes públiques «de Nuestra Señora del Carmen y la de San Jaime», «que han venido celebrándose todos los años en esta Villa y lugar des Capdellá»⁹ a causa de «la miseria que aflige al pueblo, efecto de lo estéril que han sido las cosechas estos últimos años». Malgrat la situació d'emergència, acordaren que les festes s'havien de fer. La decisió del consistori fa evident que eren festes molt esperades i apreciades pel poble i que suspendre-les causava un gran malestar entre els veïns.

En les primeres dècades del segle XX, trobam

8. *Encantat* en el sentit de vendre's a l'encant, de subhastar-se.

9. Arxiu Històric de Calvià, 8568, «Libro de actas o acuerdos del Ayuntamiento», 7 de juliol de 1878.

a les actes dels plens municipals referències a Sant Jaume com a festa civico-religiosa, amb il·luminacions i focs artificials,¹⁰ i cada any s'acorda obrir un concurs perquè es concedeixi el «monopoli» de les festes als veïns que presentin el programa més atractiu. És a dir, un segle i mig després, la festivitat de Sant Jaume, transformada, però deutora de la de Ramon Llull, estava ben arrelada en l'imaginari col·lectiu calviàner com la festa patronal del poble i així ha pervingut fins als temps contemporanis.

Com eren les antigues festes de Sant Jaume a Calvià

En les primeres dècades del segle XX, quan els calvianers conformaven encara una societat rural, les festes que el poble dedicava a l'apòstol sant Jaume eren molt participatives. En tenim bones descripcions de gent major,¹¹ que parlen de la bulla i de la gent que sortia al carrer, de la paperina, la murta i les garlandes que engalanaven la plaça, il·luminada per bombetes, i dels denominats «obrerers», veïns que duïen el maneig de les festes, apel·latiu que ja hem vist que es remunta al segle XVIII. El dissabte

de Sant Jaume es feia una tómbola i, al vespre, els coets anunciaven l'inici de les festes. El dia central de la celebració, el 25, hi havia l'ofici a l'església parroquial, amb la banda de música. L'horabaixa es feia el joc peculiar d'embutar la ceba i hi havia carreres pedestres al camp de Mofarès, i al vespre s'organitzava a la plaça l'acte festiu estel·lar, el ball encantat.

La gent sortint de l'església després de l'ofici, el dia de la festivitat de Sant Jaume (fotografia datada vers l'any 1955 publicada per Xavier Terrasa García a Calvià. *Imágenes del pasado*, Ediciones Amberley, 2008).

La gent major recorda personatges emblemàtics d'aquelles celebracions: les avellaneres, el Didot, que servia gelats amb el seu carretó, el sen Benet «Serrador», ja vell i ajupit, però que encara tenia humor de ballar un grapat de jotes i boleros... L'agrupació musical per excel·lència d'aquelles festes als anys quaranta era l'orquestra Melody, dirigida pel mestre Cantallops.

10. Anxiu Històric de Calvià, 8572. Actes dels plens municipals, 17 de juliol de 1911.

11. La revista *Veïnats*, en el núm. 19 (juliol, 1984), va entrevistar diverses persones majors sobre la qüestió a «Les festes segons els calvianers», entre d'altres el sen Joan de s'Aljub i Joan Lladó «Escollà», p. 23-24, d'on recollim els testimonis.

L'orquestra Melody l'any 1949 (fotografia publicada a *Cent anys a Calvià*).
Es Didot, venedor de gelats (fotografia publicada a *Cent anys a Calvià*).

Amb el temps, el format musical de la revetlla anà variant.

Joan Escolà, obrer, juntament amb en Biscaí, d'una de les darreres festes de Sant Jaume que es feren a la plaça abans que fossin traslladades al camp de futbol a finals dels anys 60, recorda que xerraren amb na Barragana¹² «i li vàrem comanar que posàs orquestres i a cada mitja hora que hi posàs varietés, perquè sa verbena fos més entretinguda».

El joc d'embutar la ceba i el ball encantat

Maria Massot, una padrina que el 1985 contà a la revista *Veïnats* com eren les festes dels anys 20 del segle passat, descriu així el joc d'embutar la ceba:

«S'horabaixa s'embutava la ceba. Per a això, es posava una corda davant Can Garrit amb una ceba penjada. L'aspirant a embutar-la pagava per fer-ho. Als Quatre Cantons li embenaven els ulls i amb l'ajuda d'altres joves anaven fins a la ceba. Quan havien arribat, els companys li deien: "Ja hi som!", i ell havia d'aconseguir que la ceba pegàs dins l'embut, i, si ho feia, guanyava un¹³ gall».

El testimoni del sen Joan de s'Aljub, que havia estat obrer de les festes el 1933, hi aporta algun detall més: «S'havien de col·locar a deu passes i tenien ses xeremies a devora perquè no se sentissin ses veus de sa gent qui els deia a on era sa ceba».¹⁴

L'altre gran moment de les festes era el ball encantat. Pep Rubio l'ha descrit curosament:

¹² Segons informacions orals, Catalina Vicens, de malnom «Barragana», era calvianera, però vivia a Palma, a prop de la plaça de toros, i era una mena d'empresària d'espectacles.

¹³ «Què pensam de les festes?». A: «Especial Festes Sant Jaume», *Veïnats*, núm. 30 (juliol, 1985), p. 10-11.

¹⁴ *Veïnats*, núm. 19, p. 23.

«La diversió màxima de la Festa Major era el ball del dia de Sant Jaume. [...] Les joves pubilles restaven a les seves cases en espera d'esser les elegides per encetar el ball. Llavors començava s'Encantament dels balls. L'encarregat d'encantar era el saig.

S'encantava la primera dansa. Era un honor per a l'al·lota afavorida ballar «sa Primera» [...]. Per tant, els pares i els enamorats pujaven fort per aconseguir tenir l'honor que la seva protegida fos la sortada.

Una vegada acabat l'encantament, l'Obrer Major donava una canya verda, com a senyal del dret adquirit, al qui havia pujat més fort i donava les ordres perquè la colla de xeremiers anàs a ca l'al·lota sortada a cercar-la. I sortien ses xeremies seguides de tot l'estol de joves. Quan arribaven a la casa cridaven a l'al·lota [...]. Així, l'al·lota, amb tota la tracalada, sortien cap a la plaça i anaven fent sarau pel carrer.

Quan arribaven a plaça el pare o l'enamorat ja havia contractat els serveis d'un bon ballador perquè encetàs el ball amb l'elegida i la fes quedar bé».¹⁵

Després de la «primera» venia la «segona» i després la «tercera», i tot seguit començava el ball per a tothom. Cada ball era encantat, però ja no es pujava gaire. «Fins que apuntava l'auba i s'obrer major decidia que arribava el moment d'encantar sa darrera».

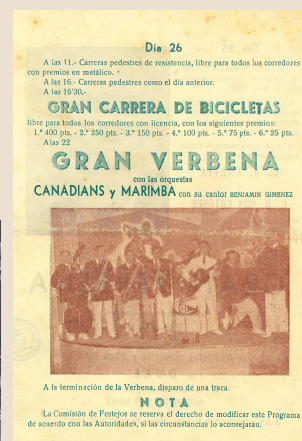
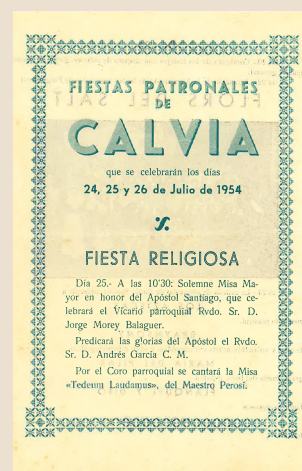
El ja citat Joan de s'Aljub contava que «per entrar a sa plaça, si hi volies veure, duies sa cadira i pagaves un tant; si no volies pagar, t'havies¹⁶ de posar darrera s'emmurterada o estar dret».

El joc d'embutar la ceba, tradicional a les antigues festes de Sant Jaume i que va tenir continuïtat durant uns anys quan Calvià ja havia entrat en l'etapa turística (fotografia de Domingo Venys Bujosa, festes de 1978).

Les festes de Sant Jaume l'any 1933, amb el cadafal i les parelles preparades per ballar (fotografia publicada a *Cent anys a Calvià*).

Programa de les festes de Sant Jaume de 1954 (Arxiu de l'Ajuntament de Calvià)

15. Pep Rubio: «Sa Festa Major (Es Ball)», *op.cit.*

16. *Veïnats*, núm. 19, p. 23. *Emmurterada* vol dir aquí la barrera feta o engalanada de murta que delimitava l'espai on es feia el ball.

Programa de les festes de 1915 publicat al setmanari *Foch y Fum*¹⁷

DE CALVIÀ

Grandes fiestas cívico-religiosas que en honor de San Jaime y Santa Ana celebrará el pueblo de Calvià los días 24, 25 y 26 del actual.

Día 24, a las nueve de la noche la clásica «revetla» con intermedio de música.

Día 25 diana por la música, a las diez los oficios divinos en la parroquia, cantándose la partitura «Te Deum Laudamus» de Perosi, con acompañamiento de música y sermón a cargo de un elocuente orador sagrado; a las cuatro y media grandes corridas para hombres y niños y, acabadas éstas, carreras de cintas en bicicletas; y entrada la noche baile con música al estilo del país, quemándose un hermoso castillo de fuegos artificiales.

Día 26 los mismo festejos del día anterior a excepción de las carreras de bicicletas.

Una glosa sobre les festes de Sant Jaume a Calvià el 1932 publicada al setmanari *Foch y Fum* i signada per «Un que hi era»¹⁸

De Calvià (*)

Ses festes de Sant Jaume
ara vos vull explicar,
així com mos han anades
aquestes festes passades
des poble de Calvià.

Es dissabte vint-i-tres
es carrers s'endomassaren
i post es sol començaren
ses festes de l'any corrent,
molt d'embrullo, i molta gent,
femelles que es passejaven,
homes casats que miraven
com des des lloc ja sabut,
amb sa ceba i amb s'embut
de part de tard s'embutaven.

Es diumenge vint-i-quatre
va esser sa festa primera,
se va córrer una carrera
a les cinc de s'horabaixa.
Carreres de tota classe
se feren amb alegria,
i sense suar sa camia,
correguent més que ningú,
es Capità se'n va dur
dos pollastres que corria.

Quan es llum es va haver en-
cès, es ball començà animat,
i se ballà d'aferrat
fins al sendemà a les tres.

L'ondemà que Sant Jaume
era feren com es dia abans,
carreres per nins i grans,
ses que anaren de primera.

A ballar altra vegada
es vespre vàrem tornar
i es ball se va allargar
fins que s'auga clarejava.
Perdé sa gent sa pacienci
i es ball va abandonar
i Sant Jaume s'acabà
amb un ball de resistenci
que prop d'una hora durà.

I, ja sa festa acabada,
un grapat de bergantells
deixaren de matinada
tota sa plaça adornada
de cossiols i ramells.

Som ja es dia de Santa Ana
i arriben ses corregudes,
ses que resulten mogudes
i tot marxa a la campana.
Pes qui de fer bots té gana
corregudes dins saquetes,
carreres de bicicletes
hi ha pes qui guanya un gall.

*I entrant sa fosca hi ha ball
i 'vellanes a tres pessetes.
A les vuit es ball s'ha armat,
sa banda de mestre Pol
ha fet retemblà es redol
i s'ha ballat de granat.
Dematí es ball s'ha acabat
i han amollat una rodella
i hi ha hagut una femella
que amb espants ha cridat «¡oh!»
i es poble vent sa claror
ha cridat «¡oh!» darrera ella.*

(*) Hem regularitzat l'ortografia del text original, respectant-hi, emperò, les formes obligades per la rima.

17. Reproduït per Manel Suárez i Salvà: *Calvià al setmanari «Foch y Fum»,* col·lecció «Vall d'argent», 12, Ajuntament de Calvià, 2021, p. 176.
18. Reproduïda per Manel Suárez i Salvà, *op. cit.*, p. 178-180.

El trasllat temporal de les festes al camp de futbol durant els anys 70

A les acaballes de la dècada dels 60 es produí un canvi d'ubicació de les festes que va significar un daltabaix per al caràcter popular de la celebració. Segons conta Pep Rubio i Terrasa,¹⁹ la causa en fou el boom turístic i el fet que Calvià esdevingués uns dels municipis més rics de l'Estat. Com que els doblers entraven a cabassos a les arques municipals, l'Ajuntament s'engrescà a organitzar grans revetles musicals.

La plaça de l'Església deixà de ser un lloc apropiat per al nou format: primer, per la gentada que atreia la revetla, però també

l'Ajuntament reformà la plaça i hi posà jardins, que no es podien fer malbé. El lloc alternatiu triat per organitzar les revetles va ser el camp de futbol, per on desfilaren grups i cantants de pes en el panorama musical durant tots els anys 70: Los Bravos, Los Pekenikes, Los Payos, Z-66, José Guardiola, Los Javaloyas, Los Diablos, Los Cinco de l'Este, Toni Morlà, Llorenç Santamaría, etc.

Programa de les festes de Sant Jaume de 1974 (Axiu de l'Ajuntament de Calvià)

19. Pep Rubio i Terrasa: «Coses de Ca Nostra: Ses Festes de Sant Jaume», *Veïnats*, núm. 8 (juliol, 1983), p.12-14.

Aquest canvi en la ubicació, segons Rubio, significà la pèrdua del caràcter popular de la celebració. Des d'aleshores, per Sant Jaume no semblava que al poble hi hagués festes. Conta Rubio que per tot arreu es deia «que les festes més importants de l'illa eren ses de Calvià i ses de Felanitx, i tothom venia a la festa a Calvià. Però no era a la festa, on venien, era a ses berbenes (...). Darrera ses berbenes no hi havia res més».

En aquests anys, com en la resta de pobles de Mallorca, les festes anaren incorporant noves atraccions i divertiments: els cercaviles, les cucanyes, el pal ensabonat... Algunes tradicions arrelades a Calvià, com el joc d'embutar la ceba, tingueren continuïtat en aquests anys, però el ball encantat,

El joc del pal ensabonat (fotografia de Domingo Venys Bujosa, festes de 1978).

amb la relaxació de la moral religiosa, fou substituït pel ball d'aferrat. També s'hi potenciaren les activitats per a nins i els partits de futbol i competicions esportives com ara el tir al plat, el ciclisme i el motocròs, així com els jocs de taula –el truc i el dòmino– i les partides de billar i de futbolí. I actuacions teatrals, amb l'actor Xesc Forteza com a cartell habitual.

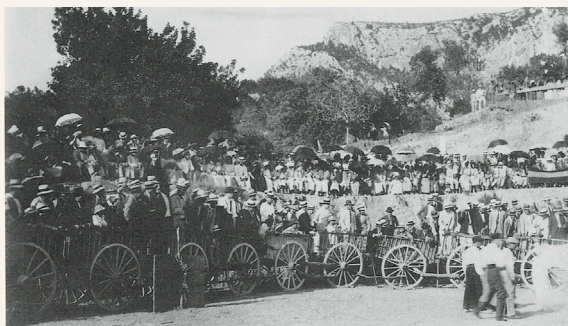

Curses a peu al carrer Major (fotografia de Domingo Venys Bujosa, festes de 1978).

Finalment, anotem que fins a principis dels anys 80 Sant Jaume a Calvià va acollir de tant en tant algun espectacle relacionat amb els bous. Una fotografia de principis del segle XX mostra tot de carros fent de plaça a la finca de Mofarès per celebrar-hi un mena de correguda de toros.²⁰ Antoni Pallicer «de Portals» recorda que, vers l'any 1954 o 1955, es va organitzar un altre espectacle similar a la sortida del poble cap a Puigpunyent, que va acabar amb el torero ebri. El 1977 el programa de festes anunciava

20. Xavier Terrasa García: *Calvià imàgenes del pasado*, Ediciones Amberley, 2008, p. 32.

un festival taurí a Mofarès amenitzat per la Banda Lírica Esporlerense. El 1979 hi hagué, també a Mofarès, una actuació de pallasos, còmics, toros, toreros i cavalls. I encara el 1983, fora del programa de festes, s'anunciava a ses Quarterades una «gran corrida de toros donde se lidiarán tres novillos» per compte de l'empresari Juan Gálvez Carpio.

Celebració taurina a la finca de Mofarès durant les festes de Sant Jaume (fotografia de principis del segle XX publicada per Xavier Terrasa García a Calvià. *Imágenes del pasado*).

Les festes de Sant Jaume dels anys 80 a l'actualitat

A finals de la dècada dels anys 70 i començaments dels 80 hi havia entre els calvianers la sensació que les festes de Sant Jaume havien anat perdent la popularitat i el caràcter participatiu d'antany. Antoni Pallicer «de Portals», a la revista *Veïnats* de

juliol de 1984, després de reflexionar sobre el que havia significat per als calvianers l'arribada del turisme i l'entrada del poble en un sistema econòmic de valors consumistes, que havia trastocat hàbits i costums, ho expressava en paraules sentides: «Manca il·lusió en la majoria de nosaltres. I haurem de fer alguna cosa. Aquella alegria de viure, aquella festa que tots dèiem a dedins, ha anat desapareixent (...). Les festes han de ser per a tots estimades i sentides».²¹ I demanava als joves del poble implicació.

De fet, ja feia dos anys, des del 1982, que des de l'Associació de Veïns un grup de calvianers –fundadors i promotors també de la revista *Veïnats*– s'havia posat al capdavant de la reivindicació de tornar les festes als carrers i places del poble. En parlaren amb Xisco Salvà «Sis», aleshores regidor de l'àrea de Vies i Obres de l'Ajuntament, que acollí de bon grat la iniciativa. Després d'esbucar l'antic i ruïnós quarter de la Guàrdia Civil, l'Ajuntament habilità en el seu lloc una pista de ball.²² Va ser l'inici del retorn de les festes al poble, que així començaven a recuperar el seu esperit tradicional de festa major. Com a mostra del sentiment popular d'aleshores, Xesc Oliver «Serra» declarava a *Veïnats* que, pel que feia a la participació de la gent, «s'encert

21. Antoni Pallicer: «Nuestras fiestas», Revista *Veïnats*, núm. 19, 22. Informacions orals transmises per Pep Rubio Terrasa, el qual també referí que les obres es feren de manera ràpida i improvisada i per aquest motiu, durant un temps, la gent denominà l'indret «plaça de ses Grapades».

més gros de tots és haver retornat sa Festa a sa plaça. Heu de comptar que es vellels, per exemple, havien perdut sa festa».²³

D'entre els molts actes que han integrat el programa de festes de Sant Jaume d'ençà dels anys 80, quan l'Associació de Veïns impulsora del redreçament de les festes el dissenyar amb un model que, si fa no fa, ha perdurat fins a l'actualitat, cal destacar les funcions de teatre, amb la presència assídua, com hem dit, de Xesc Forteza, l'exposició de pintura al local de Sa Nostra, que a partir dels anys 90 es traslladà a l'Ajuntament, els partits de futbol de costellada entre fadrins i casats, després també en modalitat femenina, la Setmana de Cinema Infantil, el dinar de germanor dels veïns, els bingos benèfics i, ja més recentment, els espectacles multitudinaris de la Nit de Foc (des de 1993) i de la Festa de l'Escuma (des de 1996), així com actes peculiars del Sant Jaume calvianer, com ara el birracrucis (itinerari dels joves pels bars del poble), el ral·li fantasma (una mena de gimcana amb cotxes que va inventar un veí català del poble, Pere Fuster), o les olimpíades pageses (proves competitives de dificultat entre colles i contra rellotge). En canvi, actes com la penjada de la senyera al campanar de l'església, que es va iniciar el 1983 i que es va fer fins al 2014, o els pregons –només se'n llegiren dels anys 2011 al 2013– no han tingut continuïtat. Així mateix, els organitzadors de les festes sempre han mostrat una especial preocupació per incloure en el programa anual de Sant Jaume les activitats per a infants i els esports (es va arribar a fer una Volta Ciclista a Calvià els anys 1989 a 1991).

23. Revista *Veïnats*, núm. 19, p. 24.

24. Hem extret la informació de les activitats festives d'aquests anys dels corresponents programes de festes que es guarden a la Col·lecció Local de l'Ajuntament, si bé hi falten els dels anys 1981 i 1982.

I no hi han faltat tampoc els espectacles humorístics, amb la presència, entre d'altres, de Madò Pereta, personatge emblemàtic del capdellaner Joan Carles Bestard.

Val a dir també que la creació a Calvià, als anys 80, de l'Escola de Música i la Banda de Música (1984), i de l'Escola de Ball de Bot i l'Associació Musical Pere Josep Canyelles (1986), han tingut un reflex important en els programes de festes jaumines, amb l'organització del festival i mostres de ball de bot –amb presència assídua del grup Música Nostra–, de les nits de sarsuela, de les actuacions de corals a l'ofici solemne de l'església o del festival de bandes de música.

Durant aquesta dècada i fins a mitjan dels anys 90, les festes de Sant Jaume acolliren també concerts multitudinaris, la majoria al camp de futbol, amb artistes i grups aleshores en la cresta de la popularitat. En els anys de millor cartell, Calvià va veure actuar, entre d'altres, Géminis i Toni Frontiera (1980), Kevin Ayers Band i ¡Coz! (1983), Harmònica Coixa i Bonet de San Pedro (1984), La Unión (1985), Els Valldemossa, Joan Manuel Serrat i Hombres G (1986), Los Javaloyas, La Granja i Macao (1987), Luz Casal (1989), La Frontera, Los Inhumanos i La Granja (1990), La Granja i Gabinete Galigari (1991), Ossifar i Joaquín Sabina (1992), Rosendo, Burning i Susie Q (1993), La Granja, Salseta del Poble Sec i Presuntos Implicados (1994) o Loquillo y los Trogloditas i Daniel y la Quartet de Baño Band (1995).²⁴

Entrada per al concert de Joan Manuel Serrat a les festes de Sant Jaume de 1986 (Arxiu de l'Ajuntament de Calvià).

Significat actual de les festes de Sant Jaume

Tradicionalment, les festes de Sant Jaume a Calvià havien tingut el paper de festes patronals o festa major del municipi –si bé es Capdellà sempre ha celebrat les seves festes per la Mare de Déu del Carme. Amb l'arribada del turisme i el naixement de nombrosos nuclis de població a la costa, cadascun dels quals començà a organitzar les seves pròpies festes de barriada, Sant Jaume va perdre empena com a festa patronal de Calvià per antonomàsia i la celebració aviat quedà circumscrita únicament a la Vila. Les autoritats municipals, a finals dels anys 80, copsaren aquest procés i intentaren redreçar-lo. El batle, Francesc Obrador, declarava a la salutació del programa de 1989 que aquell any l'Ajuntament volia fer de les festes un motiu i un mitjà d'integració municipal, però també «definir d'una vegada quines han de ser les festes amb una projecció més forta i que comptin amb la participació de la gent de tot el municipi (...)». Així, i seguint l'exemple de la major part dels municipis, pensam que, per tradició, Sant Jaume ha de recuperar el sentit de Festa Major». El regidor de Cultura, Manel Suárez, també s'expressava en aquesta línia: s'havia arribat al punt que hi havia tretze festes populars al municipi i des de l'Ajuntament volien establir nous criteris per reduir-ne el nombre –aglutinant les celebracions dels nuclis de població

propers– i definir quines havien de ser les festes grans del municipi. Com que les festes del desembarcament despertaven poc entusiasme entre els calvianers –afirmava el regidor–, volien que les festes institucionals del municipi fossin les festes de Sant Jaume, que havien de tenir la funció d'integradores de tot el terme.

L'esdevenir festiu de Calvià, però, vist en perspectiva temporal, ha estat molt diferent. Avui la celebració que té més rellevància i a la qual l'Ajuntament atorga la funció cohesionadora de la població del terme municipal és la relacionada amb el desembarcament de Jaume I a Santa Ponça, les anomenades Festes del rei En Jaume, que tenen lloc per setembre. Sant Jaume, en canvi, ha quedat circumscrita, com a celebració d'estiu, als veïns i veïnes de la Vila.

Portades dels programes de les festes de Sant Jaume de 1989, 1996 i 2007.

Exposició fotogràfica permanent a l'edifici consistorial sobre les festes de Sant Jaume de 1978

Des del juliol de 2023, l'edifici consistorial de l'Ajuntament de Calvià acull l'exposició fotogràfica «Les festes de Sant Jaume a Calvià el 1978», integrada per fotografies del fotògraf aficionat calviàner Domingo Venys Bujosa.

Agraïments:

A Neus Fernández Quetglas, Antoni Pallicer Pujol, Joan Pons Payeras, Jaume Pons Lladó, Xavier Terrasa García, Pep Rubio Terrasa i Domingo Venys Bujosa.

Imatge de la coberta:

Festes de Sant Jaume a davant la Casa de la Vila l'any 1939 (fotografia publicada a *Cent anys a Calvià*, de Josep Rubio Amengual, Josep Rubio Terrasa i Joan Rubio Terrasa, Ajuntament de Calvià, 1990).

Direcció executiva de la col·lecció: Catalina Caldentey Pascual

Primera edició: juliol de 2024

© Agustí Aguiló Llofriu

© D'aquesta edició:

Cultura

Disseny i maquetació: Beatriz Galán Paino

Impressió: Terrasa Artes Gráficas

Dipòsit Legal: DL PM 00555-2024